

**De Internationale Vereniging
voor Neerlandistiek**

Hoe het groeide

Lage Landen Studies

Lage Landen Studies is de reeks van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek. In deze serie verschijnen monografieën en thematische bundels die het resultaat zijn van zowel individuele studies als van samenwerkingen tussen wetenschappers werkzaam op het gebied van de neerlandistiek. De reeks bevordert internationaal onderzoek naar de taal, literatuur en cultuur van de Lage Landen.

Laatst verschenen:

- LLS 10 *Tussen twee stoelen, tussen twee vuren. Nederlandse literatuur op weg naar de buitenlandse lezer*
Lut Missinne & Jaap Grave (red.)
ISBN 978 94 014 5211 3
- LLS 11 *Dichters op reis. Moderne Nederlandstalige poëzie over het buitenland Irena Barbara Kalla & Dirk de Geest (red.)*
ISBN 978 94 014 5292 2
- LLS 12 *Over taalbennutzijn en taalvariatie. Taalideologie bij docenten Nederlands aan Europese universiteiten*
Truus De Wilde
ISBN 978 94 014 6244 0
- LLS 13 *Grensverleggende beelden. Literaire transfer uit de Lage Landen naar Zuid-Europa*
Paola Gentile & Dolores Ross (red.)
ISBN 978 94 014 5817 7
- LLS 14 *Van 'Siska van Rosemael' tot 'Max Havelaar'. Receptie van Nederlandstalige literatuur in Tjechische vertaling tussen 1848 en 1948*
Wilken Engelbrecht
ISBN 978 94 014 7405 4

Centrale redactie

Zuzanna Czerwonka-Wajda, Uniwersytet Wroclawski, Polen

Jaap Grave, Vrije Universiteit, Nederland

Annika Johansson, Universiteit Stockholm, Zweden

Irena Barbara Kalla (voorzitter), Uniwersytet Wroclawski, Polen

Bram Lambrecht, Universiteit Gent, België

Franco Paris, Università degli Studi di Napoli "l'Orientale", Italië

Internationale Vereniging voor Neerlandistiek

Paleisstraat 9 - 2514 JA Den Haag - Nederland

bureau@ivn.nu

De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek

Hoe het groeide

Jaap Grave

Lage Landen Studies 15

ACADEMIA
PRESS

Dr. De Tollenaere: 'Als dit Woordenboek eenmaal bij de Z is,
moet het ook uit zijn.'

Dr. De Rooy: 'Heeft het wel zin tot de Z door te gaan?'

Dr. De Tollenaere: 'Ja, dat wel, beslist.'

(F. De Tollenaere over het 'Woordenboek der Nederlandsche Taal', in:
Colloquium Neerlandicum, 1967)

Deze publicatie is mede tot stand gekomen door financiële ondersteuning van de Taalunie, van de Westfälische Wilhelms-Universität Münster en van het Algemeen-Nederlands Verbond.

taal:
unie

Algemeen-Nederlands Verbond

Academia Press
Coupure Rechts 88
9000 Gent
België

www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij, de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 94 014 8415 2
D/2022/45/116
NUR 610, 617

Jaap Grave
De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek. Hoe het groeide
Gent, Academia Press, 2022, 281 p.

Vormgeving cover: Kris Demey
Vormgeving binnenwerk: Aïsha De Grauwe, Bananas.net
Zetwerk binnenwerk: Bananas.net

© Jaap Grave & Uitgeverij Lannoo nv, Tiel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoerdigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Vooraf	11
1• Inleiding	13
1. <i>De geschiedenis van de IVN in artikelen</i>	13
2. <i>Het archief</i>	15
3. <i>De IVN en het wetenschappelijke systeem</i>	16
4. <i>Centrum en periferie</i>	18
5. <i>Bronnen</i>	19
6. <i>Structuur</i>	22
7. <i>Dankzegging</i>	23
2• Van Werkcommissie tot Internationale Vereniging voor Nederlandistiek	25
1. <i>Thys reist</i>	25
2. <i>Thys houdt lezingen</i>	27
3. <i>Voorbereidingen voor het Eerste Colloquium Neerlandicum</i>	28
4. <i>Het ministerie – E. Talsma</i>	31
5. <i>De Werkcommissie als ‘krachtcentrum’</i>	33
6. <i>De Gemengde Technische Commissie en de internationale neerlandistiek</i>	35
7. <i>Rivaliteit en samenwerking tussen België en Nederland</i>	36
8. <i>De IVN wordt opgericht</i>	42
9. <i>Slot</i>	44
3• De Werkcommissie en de VNA – een concurrerende vereniging	47
1. <i>De Vereniging Nederlands voor Anderstaligen (VNA)</i>	48
2. <i>Afbakening van het werkteerrein</i>	50
3. <i>Leden werven</i>	52
4. <i>De spagaat van Jalink</i>	54

5.	<i>Einde VNA</i>	56
6.	<i>Slot</i>	58
4•	Kwalificaties van neerlandici, het Certificaat Nederlands als Vreemde Taal en de Algemene Nederlandse Spraakkunst	59
1.	<i>Wie is een neerlandicus?</i>	59
1.	<i>Een 'fool's dream'</i>	62
2.	<i>Opleiding en bevoegdheid</i>	63
2.	<i>Het Certificaat Nederlands als Vreemde Taal</i>	64
3.	<i>De Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS)</i>	66
5•	Pensioenen en dienstjaren: Nederlanders en Belgen in het buitenland	69
1.	<i>Ambtelijk advies: 'Tussentijds naar Nederland terugkeren of afbreken'</i>	70
2.	<i>Het beleid van andere landen</i>	71
3.	<i>De neerlandicus als cultureel attaché</i>	72
4.	<i>Repliek van een ambtenaar als privépersoon</i>	74
5.	<i>Een resultaat dat nauwelijks een resultaat is</i>	75
6.	<i>Suppletie</i>	76
7.	<i>Slot</i>	78
6•	1976 – een rampjaar of een nieuw geluid?	79
1.	<i>Uitbreiding van de leden van de IVN</i>	83
2.	<i>Pensioen Thomassen – relatie Nuffic</i>	83
3.	<i>Nauwere banden tussen de internationale en de nationale neerlandistiek</i>	84
4.	<i>Komt de koning?</i>	85
5.	<i>Moolenburgh: 'bollen, knippen, plakken, telefoneren'</i>	88
6.	<i>De tentoonstelling in het AMVC</i>	89
7.	<i>De bestuursvergadering van november 1976</i>	90
8.	<i>Conflict tussen Thys en De Rooij</i>	92
9.	<i>Thys en Moolenburgh</i>	93
10.	<i>NEM: Meijer dreigt met opstappen</i>	94
11.	<i>Een lichtpunt en duisternis</i>	96
12.	<i>'Zo kan 't toch eigenlijk niet'</i>	97

13.	<i>Thys maakt zijn aftreden bekend aan de leden</i>	98
14.	<i>Stemmen bij Thys' afscheid</i>	101
15.	<i>Wilmots bemiddelt.</i>	102
16.	<i>Thys' definitieve afscheidsbrief.</i>	104
17.	<i>Slot.</i>	107
7•	De IVN en de politiek: de schaduw van de Tweede Wereldoorlog en de apartheid	109
1.	<i>Het standpunt van Thys.</i>	112
2.	<i>Nico Jalink</i>	114
3.	<i>Ludwig Erich Schmitt</i>	117
4.	<i>Leo Delfos</i>	120
5.	<i>Zuid-Afrika</i>	123
6.	<i>Slot.</i>	127
8•	De Werkcommissie/IVN en de Russische neerlandistiek ••	129
8.1.	<i>Paardekooper en Mironow.</i>	130
8.2.	<i>Moskou zwijgt en schrijft – uiteindelijk.</i>	131
8.3.	<i>Vladimir Ojjs en NRC Handelsblad.</i>	135
8.4.	<i>Leningrad – van Indonesisch naar Nederlands</i>	137
8.5.	<i>Kleine vakgroepen</i>	140
8.6.	<i>Russische neerlandistiek in de Nederlandstalige pers</i>	141
8.7.	<i>Slot.</i>	143
9•	Korte profielen	145
9.1.	<i>Henny Moolenburgh-Ekkel</i>	145
9.2.	<i>Geerte de Vries</i>	148
9.3.	<i>Stanisław Prędota</i>	152
9.4.	<i>Marja Kristel</i>	156
10•	Het jaar 2009	159
10.1.	<i>Wat er aan voorafging</i>	159
10.2.	<i>Evaluatie colloquia.</i>	161
10.3.	<i>De toekomst van de IVN.</i>	162
10.4.	<i>Advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren</i>	164
10.5.	<i>Colloquium 2009.</i>	166

11• Van NEM naar IN•	167
1. Netwerk.....	168
2. De blik 'over de muren'	170
3. Naamsverandering en koerswijziging	171
4. Evaluatie van de nieuwe koers	175
5. 'Discussiestuk toekomst IN binnen IVN'.....	177
6. Opnieuw een blik op de toekomst	179
7. IN en AUP.....	181
8. Slot.....	183
12• Tijdschriften, jaarboeken en losse publicaties: van Dutch Studies tot VakTaal•	185
1. Dutch Studies (1974-1980): een mislukt jaarboek.....	185
1. De vier delen van Dutch Studies	188
2. Een nieuwe editie van De neerlandistiek in het buitenland	194
3. Bibliotheca Neerlandica Extra Muros, 1970-1978	195
4. Engelstalige serie.....	195
5. Basisteksten Nederlands	196
6. IVN-krant	197
7. IVN-site.....	197
8. Lage Landen Studies.....	198
9. VakTaal	202
13• Van Subcommissie tot Nederlandse Taalunie •	203
13.1. De Nederlands-Belgische Subcommissie Neerlandistiek in het Buitenland	205
13.2. Benoemingen	209
13.3. De Nederlandse Taalunie	212
13.4. Werkgroep Neerlandistiek extra muros 1988	213
13.5. Ontslag De Wandel	216
13.6. Na de rust: focus op marktwerking.....	218
13.7. De bruidsschat: fusie en verhuizing	223
13.8. Geen fusie	225
13.9. Onafhankelijk door particuliere middelen.....	227
13.10. Waait er een 'nieuwe wind'?	229

11.	<i>Smoel en communicatie</i>	232
12.	<i>Na Joris: rust</i>	235
13.	<i>Slot</i>	236
14•	Verleden en toekomst van de IVN	237
1.	<i>Terugblik</i>	237
2.	<i>De toekomst van de IVN in het verleden</i>	238
3.	<i>De toekomst van de IVN met de Taalunie</i>	240
4.	<i>De cesuur van 2015</i>	245
Bijlage 1: Neerlandica Extra Muros en Internationale Neerlandistiek. Bijdragen naar onderwerp		249
Bijlage 2: de colloquia		250
Bijlage 3: samenstelling besturen vanaf 1961		253
Archiefbestanden		262
Literatuurlijst		263
Register van persoonsnamen		274

Vooraf

Als iemand met buitenlanders praat die Nederlandstalige literatuur gelezen hebben, dan zijn er twee mogelijkheden: zij hebben die boeken in het Nederlands gelezen of in een vertaling uit het Nederlands. In het eerste geval is de kans groot dat zij Nederlands gestudeerd hebben. Als ze werk van bijvoorbeeld W.F. Hermans, Annelies Verbeke, Radna Fabias of Arnon Grunberg in vertaling lezen, dan heeft de vertaler doorgaans Nederlands gestudeerd.

Wie in het buitenland strandt en hulp van een diplomatieke vertegenwoordiging van Nederland of België nodig heeft, een Nederlandstalige gids boekt voor een stadswandeling of via een callcenter problemen met bedrijven wil doorgeven, krijgt met grote waarschijnlijkheid te maken met een voormalige student Nederlands.

Het Nederlands is in Europa een belangrijke taal. Buiten het Nederlandse taalgebied zijn er 200 universiteiten en hogescholen waar studenten Nederlands leren, onderzoek doen naar het Nederlands of een opleiding als tolk of vertaler volgen. Nederlands wordt momenteel door zo'n 15.000 studenten geleerd en bestudeerd. De grootste vakgroepen Nederlands bevinden zich buiten het Nederlandse taalgebied. In sommige landen worden al meer dan honderdvijftig jaar colleges Nederlands gegeven. In het buitenland opgeleide neerlandici werken niet alleen bij uitgeverijen, in het toerisme en de economische sector, bij consulaten en ambassades, maar ook in de media, bij de Europese Unie, als docent op een middelbare school en als onderzoeker en docent aan universiteiten. Ze werken zelfs in Nederland en Vlaanderen. Nederlandse bedrijven met vestigingen in het buitenland hebben grote behoefte aan mensen die kennis hebben van twee of meer culturen en daar de weg weten.

De docenten in het buitenland hadden tot 1961 weinig contact met elkaar. In dat jaar werd de Werkcommissie opgericht, een Nederlands-Belgische commissie van neerlandici die de belangen van de buitenlandse neerlandici behartigde, materiaal naar de docenten stuurde, bijeenkomsten organiseerde en een tijdschrift oprichtte. Deze Werkcommissie maakte in 1970 plaats voor de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, een vereniging die in 2020 haar vijftigjarig jubileum vierde.

Vooraf

In dit boek wordt de geschiedenis van de Werkcommissie en de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek beschreven. Het is een geschiedenis met pieken en dalen, vol hoogte- en dieptepunten. Het is een geschiedenis over de samenwerking tussen Nederlanders, Vlamingen en neerlandici in de hele wereld die studenten opleiden, lezingen geven, woordenboeken samenstellen, literatuurgeschiedenissen schrijven en onderzoek doen. Een geschiedenis over de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek waarvan de leden de Nederlandstalige cultuur vertegenwoordigen in het buitenland.

1. Inleiding

Dit boek is de eerste uitgebreide geschiedenis van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN). De IVN is een vereniging van en voor neerlandici die aan buitenlandse universiteiten werkzaam zijn. Ze is in 1970 opgericht en is de voortzetting van de Werkcommissie uit 1961.

In dit hoofdstuk zal ik het kader van deze studie schetsen. Eerst ga ik in op de artikelen die tot nu toe over de geschiedenis van de IVN zijn verschenen. Daarna zal ik het begrip ‘archief’ nader definiëren, aangezien mijn onderzoek grotendeels gebaseerd is op archiefmateriaal. Vervolgens zal ik de verhouding tussen de IVN en de wetenschap beschrijven. De IVN is een vereniging van wetenschappers waarvan de leden deel uitmaken van wat sociologisch gezien een wetenschappelijk ‘systeem’ is en de IVN oefent invloed uit op zowel dat systeem als op subsidiegevers zoals de ministeries en de Taalunie. Ten vierde zal ik aan de hand van een aantal opposities de relatie tussen de nationale en internationale neerlandistiek beschrijven. Ten slotte volgt een overzicht van de hoofdstukken in dit boek.

1.1. De geschiedenis van de IVN in artikelen

De geschiedschrijving van de IVN bestaat uit een aantal korte artikelen die door bestuursleden, oud-bestuursleden en de directeur zijn geschreven. Een mogelijk gevaar daarvan is dat vooral de positieve aspecten worden verhaald.

De meeste artikelen over de geschiedenis van de IVN verschijnen in de jaren dat de vereniging een jubileum viert. Ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan in 1990 geeft het bestuur van de IVN geen overzicht, maar schrijft het een prijsvraag uit onder de leden. Zij worden uitgenodigd om een essay van circa twaalfduizend woorden te schrijven met de titel *De stem van de Lage Landen, elders vernomen*. Olga Krijtová, de winnaar van de prijsvraag en werkzaam in Praag, ontvangt fl. 5000 (Meijer, 1992, pp. 71-72). Als de IVN 25 jaar bestaat, gaat Jaap de Rooij (1931-2017), secretaris (1970-1976) en voorzitter (1977-1982) van de IVN, in op de voorgeschiedenis en noemt de namen van de oprichters van de Werkcommissie en de IVN en schetst enkele activiteiten. Zijn antwoord op de vraag waarom de IVN, een vereniging, de plaats van de Werkcommissie heeft ingenomen, luidt dat een vereniging democratische structuren heeft, het bestuur verantwoording moet afleggen aan de leden en zij

zodoende meer invloed hebben op het beleid. Bovendien staat een vereniging sterker tegenover ministeries en andere instanties (De Rooij, 1995, pp. 2-11).

De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek viert in 2010 het veertigjarig bestaan. Ter gelegenheid van dit jubileum verschijnt er een extra nummer van het tijdschrift *Internationale Neerlandistiek (IN)* waarin aandacht wordt besteed aan de paradigmawisseling die zich in de internationale neerlandistiek voltrekt. De auteurs blikken niet terug, maar kijken vol optimisme vooruit. De titel van dit nummer, ‘Transnationale neerlandistiek: taal zonder natie, culturen zonder muren’, moet duidelijk maken dat het oude model dat gebaseerd was op een centrum en periferie en enkele binaire opposities die daarmee samenhangen als achterhaald wordt beschouwd: ‘Het is tijd voor een nieuw denkmodel op basis van gelijkwaardigheid van vakgenoten-neerlandici, ongeacht hun geografische locatie’ (Besamusca et al., 2010, p. 5).

Het tot dusver meest uitgebreide artikel is van de hand van Marja Kristel, van 1981 tot 2011 directeur van de IVN.¹ Zij publiceert in 2010 ‘De internationale neerlandistiek verenigd: de ontstaansgeschiedenis en de beginjaren van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN)’, de eerste, beknopte geschiedenis van de IVN. Zij laat chronologisch enkele ‘constanten en/of ontwikkelingen over de voorgaande vijftig jaar’ zien en zij rekent de Werkcommissie tot de IVN (Kristel, 2010, p. 350). Zij trekt lijnen, geeft veel informatie, maar analyseert weinig en het is opvallend dat zij zich grotendeels concentreert op de jaren tot 1970. In de laatste twee paragrafen – de ‘Internationale Vereniging voor Neerlandistiek vanaf 1970’ en de ‘Ontwikkelingen in vogelvlucht’ – vat zij kort de laatste dertig jaar samen.

Het vijftigjarig bestaan van de IVN in 2020 viel midden in de pandemie, maar de IVN organiseerde samen met andere instellingen toch een reeks hybride activiteiten. De IVN had daarmee een duidelijk doel voor ogen: ‘een breed publiek informeren over de neerlandistiek in internationale context en het verbinden van groepen die zich binnen en buiten het taalgebied inspannen voor het Nederlands’. In Rotterdam en Antwerpen stond onder meer het literair vertalen centraal, en vertalen is ondenkbaar zonder de opleidingen Nederlands in het buitenland (IVN, 2020a). Ook lanceerde de IVN een ‘driedelige podcastserie’ onder de titel ‘50 jaar Neerlandistiek wereldwijd’, waarin aandacht werd besteed aan de ‘relatie tussen vertalers en auteurs, de grens tussen woordkunst, muziek

¹ In deze studie neem ik de beroepsaanduidingen over zoals ze in de correspondentie en publicaties worden gebruikt en gebruik ik verder de inclusieve mannelijke vorm bij binaire beroepsaanduidingen.

en alles daartussen in en in de invloed van het buitenland op gedichten' (IVN, 2020b). Ook konden internationale studenten neerlandistiek deelnemen aan de voorronden van de schrijfwedstrijd Write Now!, dat gericht is op jongeren tussen de 15-24 jaar (IVN, 2020c). Ten slotte ontwikkelde de IVN samen met Poetry International de website *Dichters op reis*, een 'poëzie-wereldkaart': op een kaart kunnen verschillende plaatsen worden aangeklikt die Nederlandstalige dichters hebben geïnspireerd tot het schrijven van een gedicht (IVN, 2020d).

1.2. Het archief

Kristel baseert zich op materiaal uit de archieven en ik zal hetzelfde doen. Een archief is meer dan een plek waar documenten liggen. Het heeft zijn stoffige imago al een tijdje achter zich gelaten en is in uiteenlopende disciplines een metafoor voor het culturele geheugen, bibliotheken, musea en zelfs elke denkbare opslagplaats geworden. Knut Ebeling en Stephan Günzel verklaren de belangstelling voor het archief door te verwijzen naar ontwikkelingen in de filosofie en naar de digitale revolutie in de jaren negentig van de vorige eeuw (Ebeling & Günzel, 2009, pp. 7-8).

Veel kennis komt voort uit archieven die materiaal opnemen of het soms enige tijd toegankelijk maken en zodoende bepalen wat zichtbaar wordt in een cultuur. De hernieuwde belangstelling voor het onderzoek in archieven is volgens Ebeling en Günzel een reactie op de macht die van de archieven uitgaat. Onderzoekers willen zichtbaar maken wat voorheen verborgen was. Zij betogen dat het archief uit twee delen bestaat: het is een instituut en een methode en zij baseren zich daarbij op Michel Foucault die beide betekenissen van het begrip 'archief' gebruikte: het is een plek van kennisproductie, een 'epistemische figuur', die zich met de ordening en verdeling van kennis bezighoudt. Een archief is ook een systeem dat vastlegt 'wat kan worden gezegd' (Foucault, 1972, p. 136). Het archief vormt het geheel van discursieve praktijken en bepaalt in welke vorm geschiedenis beschikbaar is, en wat verborgen blijft. Dat laatste betekent dat aan de hand van het archiefmateriaal dus zeker niet kan worden getoond 'hoe het daadwerkelijk was', zoals Leopold von Ranke, de Duitse historicus en grondlegger van het historicisme in de negentiende eeuw, betoogde (Ebeling & Günzel, 2009, pp. 7-26). Het is een beperking die de lezer van dit boek altijd voor ogen moet houden.

Een archief is nauw verbonden met het culturele geheugen van een maatschappij. Aleida Assmann wijst daar onder meer in haar artikel 'Archive im

Wandel der Mediengeschiede' op. Dat geheugen bestaat uit een opslaggeheugen ('Speichergedächtnis') en een functioneel geheugen ('Funktionsgedächtnis'). Het zijn twee polen van de herinnering die veranderlijk zijn. Het opslaggeheugen behoort tot de passieve herinnering, slaat materiaal op dat niet relevant is voor de maatschappij, uit de herinnering is verdwenen of er nooit een plaats in heeft verworven en uiteindelijk bestaat uit resten die vreemd en onbegrijpelijk zijn geworden. Archieven maken deel uit van de passieve herinnering omdat ze het materiaal meestal niet actief verzamelen maar krijgen. Als het daar wordt verwaarloosd of zelfs vernietigd, dan wordt het vergeten. Politieke en maatschappelijke veranderingen kunnen materiaal uit het opslaggeheugen actualiseren waardoor het deel gaat uitmaken van het actieve functionele geheugen. Dat functionele geheugen bestaat bijvoorbeeld uit de historische gebeurtenissen die in een cultuur worden herdacht, de canon van teksten en beelden, monumenten, musea en collectieve mythen. Wat daarbuiten valt, in depots onder de aarde wordt opgeslagen of gecensureerd wordt en taboe is, rekt zij tot de actieve en passieve vormen van vergeten (Assmann, 2009, pp. 165-175).

Een studie als deze kan worden beschouwd als een poging om de passieve herinnering in een actieve om te zetten. Zij wil de IVN een plaats geven in het actieve functionele geheugen.

1.3. De IVN en het wetenschappelijke systeem

Halverwege de jaren vijftig stuurt de Vlaming Walter Thys (1924-2015), mede-oprichter van de Werkcommissie en de IVN, diverse brieven naar neerlandici in het buitenland met het verzoek hem informatie over verschillende elementen van hun onderzoek, onderwijs en activiteiten te sturen. In de jaren zestig blijkt dat zijn collega Nico Jalink (1895-1971) in opdracht van de Nederlandse ambassade in Bonn soortgelijk onderzoek voor het Duitse taalgebied heeft gedaan. Later gaan ze samen aan de slag. Dat resulteert in hun studie *De Nederlandistiek in het buitenland. Het universitaire onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde, cultuur en politieke geschiedenis buiten Nederland en België* (Thys & Jalink, 1967). Zij besteden daarin aandacht aan de formele structuren van de vakgroepen of eenmansposten neerlandistiek, het onderwijs en onderzoek en de biografieën van de docenten.

De neerlandici in het buitenland hebben niet alleen een positie in de organisatie van de universiteit, maar vormen ook een netwerk met andere neerlandici, soms in het land waar zij werkzaam zijn, maar vaker daarbuiten.

Om dit netwerk duidelijk te onderscheiden van de plaats van wetenschappers in hun organisatie maak ik in navolging van de Duitse socioloog Rudolf Stichweh gebruik van het begrip ‘epistemic communities’, dat hij als volgt omschrijft: ‘een onderzoeksgemeenschap en een communicatieve context van wetenschappers en geleerden die bijeen worden gehouden door gedeelde problemen en onderzoeksmethoden en, niet in de laatste plaats, door de opkomst van doeltreffende mechanismen van disciplinaire communicatie’ (Stichweh, 1993, p. 241).²

Vanaf de oprichting van de Werkcommissie en de IVN kunnen neerlandici die in het buitenland werkzaam zijn deel uitmaken van ten minste drie onderzoeksgemeenschappen: ten eerste de gemeenschap in het land waar ze werken, ten tweede de internationale gemeenschap van de Werkcommissie/IVN die contact onderhoudt via het tijdschrift *NEM (Neerlandica Extra Muros)* en de colloquia, en ten derde die van de nationale neerlandistiek. Ik benadruk het woord ‘kunnen’, want het hangt van hun eigen positie en activiteiten af of zij deel willen uitmaken van verschillende onderzoeksgemeenschappen. Er is een kenmerkend verschil tussen de internationale en nationale neerlandistiek. De neerlandici die buiten de Lage Landen werkzaam zijn, zoeken voor hun onderwijs en onderzoek vanzelfsprekend aansluiting bij het culturele kader van hun omgeving en dat heeft invloed op hun onderzoeksvragen. In hun colleges zullen zij rekening houden met de culturele achtergrond van hun studenten en interdisciplinair werken. Maar het belangrijkste is dat zij zich in het land waar zij werkzaam zijn moeten legitimeren: voldoende studenten trekken, publiceren in de taal van het land, daar congressen bezoeken of organiseren en allianties smeden. De internationale neerlandistiek moet meer aandacht aan haar legitimatie besteden dan de nationale en dat bepaalt dus in grote mate haar toekomst.

Ik leg dat even verder uit. Om de positie van een discipline te analyseren, maakt Bruno Latour in *Pandora's Hope* (1999) gebruik van drie centrale begrippen die hij toepast op de context van wetenschap: het autonomiseringsproces van een discipline (‘autonomization’), de allianties (‘alliances’) en de publieke representatie (‘public representation’) (Latour, 1999, pp. 98-106). Mij gaat het om de laatste twee begrippen die voor het voortbestaan van een discipline van groot

² Eigen vertaling. In het origineel: ‘eine Forschungsgemeinschaft und ein Kommunikationszusammenhang von Wissenschaftlern und Gelehrten, der durch gemeinsame Problemstellungen und Forschungsmethoden und nicht zuletzt durch die Entstehung effektiver Mechanismen disziplinärer Kommunikation zusammengehalten wird’.

belang zijn. Allianties verwijzen naar de plaats van een vakgroep in de organisatie, de netwerken en de publicaties. Eerder al heb ik in ‘De neerlandistiek en de zoektocht naar Europa’ (2008) betoogd dat publieke representatie essentieel is voor het voortbestaan van de neerlandistiek in het buitenland. Het gaat daarbij

om de rol van wetenschap in de maatschappij, om het zelfbeeld en het wereldbeeld van een discipline en om het vertrouwen dat deze discipline krijgt. De lezingen en publicaties van neerlandici voor een groter publiek (zoals tekstedities, literatuurgeschiedenissen en woordenboeken) maken daar bijvoorbeeld deel van uit (Grave, 2008, p. 251).

Wat voor een hele discipline geldt, geldt ook voor de IVN, een vereniging die de belangen van de neerlandici – en dus van de neerlandistiek als discipline – in het buitenland behartigt. Slaagt de IVN erin, zo luidt een centrale vraag in deze studie, om voldoende steun bij de verantwoordelijke ministeries, ambtenaren, Taalunie, parlementsleden en particuliere fondsen voor de internationale neerlandistiek te vinden? Is de publieke representatie van de IVN op peil?

1.4. Centrum en periferie

Tot ver na het jaar 2000 wordt het begrip ‘extra muros’ voor de internationale neerlandistiek gebruikt, en voor de neerlandistiek in Nederland en Vlaanderen het begrip ‘intra muros’. Zoals blijkt uit de naam van het tijdschrift *Neerlandica Extra Muros* heeft de Werkcommissie in 1963 zelf voor deze naam gekozen. De begrippen zijn een katalysator voor een reeks binaire opposities die vooral in de postkoloniale theorie worden geanalyseerd, maar ook kunnen worden toegepast op de verhouding tussen de internationale en nationale neerlandistiek.

Thys verwijst naar de spanning tussen kolonisator en gekoloniseerde als hij betoogt dat de voorzitter van de IVN altijd een neerlandicus moet zijn die actief is in de internationale neerlandistiek, anders, zo waarschuwt hij, wordt de IVN een ‘voogdijvereniging’.³ Maar de denkbeelden van enkele neerlandici blijven lange tijd gekenmerkt door talrijke binaire opposities die naar het dominante centrum verwijzen, de nationale neerlandistiek: die is geciviliseerd, ontwikkeld, dominant, wit en zij heeft kennis die zij doorgeeft aan haar studenten, de neerlandici in de

³ Thys aan Rein Meijer, 5 maart 1975, Archief Thys, Ordner 23, Letterenhuis Antwerpen.

periferie, die minder ontwikkeld en onmondig zijn en uit de duisternis naar het licht geleid moeten worden.

Binaire opposities leiden tot een vereenvoudigd wereldbeeld, doordat de ruimte tussen de opposities verwaarloosd wordt (Ashcroft et al., 2007, pp. 18-21). Een van de vragen in deze studie luidt dan ook of neerlandici in binnen- en buitenland en de vertegenwoordigers van de instellingen die zich beroepshalve met de internationale neerlandistiek bezighouden, schatplichtig zijn aan deze opposities en of – en in welke mate – er vormen van verzet in de periferie bestaan. Anders geformuleerd: dringt het besef langzaam door dat er in het huis van de neerlandistiek vele kamers zijn?

1.5. Bronnen

Deze studie is gebaseerd op documenten in archieven en het materiaal in deze archieven heeft grotendeels mijn onderzoek bepaald. Het IVN Archief bestaat niet, leerde ik al snel. In het Letterenhuis (Antwerpen) staan 28 ordners van het Archief Thys, dat grotendeels documenten van de voorgeschiedenis van de Werkcommissie, van de Werkcommissie en de IVN tot 1977 bevat. Het betreft brieven van en aan neerlandici in binnen- en buitenland, van en aan ministeries en instellingen, fondsen, bestuursleden, jaarverslagen en verslagen van vakgroepen en regio's. In 1976 hebben Emiel Willekens en Ludo Simons van het AMVC (Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven) – het huidige Letterenhuis – het aanbod van het dagelijks bestuur van de IVN aangenomen om het materiaal van de IVN daar onder te brengen. Ook het materiaal dat de neerlandici uit het buitenland hebben afgestaan voor de tentoonstelling in het AMVC over de internationale neerlandistiek in het najaar van 1976 wordt daar bewaard.⁴ Dit beschouw ik als het Archief Thys, een aanduiding die het Letterenhuis zelf ook gebruikt. Het Archief Thys is het eerste deel van het Archief IVN.

Er is ook het een en ander verdwenen. Uit het Archief Thys blijkt dat niet alle correspondentie daarin is opgenomen. Verder heeft de IVN lange tijd een bibliotheek opgezet met boeken, tijdschriften en overdrukken van neerlandici uit de internationale neerlandistiek, de zogenaamde 'Centrale Verzameling'.

⁴ Het dagelijks bestuur van de IVN legt in 1977 het volgende vast: 'Het archief in het AMVC zal eigendom blijven van de IVN, zolang de IVN bestaat.' H. Moolenburgh-Ekkel, Verslag van de vergadering van het dagelijks bestuur op 11 november 1976, 6 januari 1977, Archief Thys, Ordner 27, Letterenhuis Antwerpen.

De bibliotheek is een ‘kostbaar bezit’, schrijft Henny Moolenburgh-Ekkel, de administrateur van de IVN, in 1973 aan Thys.⁵ Deze bibliotheek is verdwenen. De lezingen werden tijdens de colloquia op band opgenomen. In 1970 zijn enkele banden en de bandrecorder tijdens een inbraak bij de Nuffic gestolen. De overige banden zijn zoek.⁶ Ten slotte is materiaal van Jalink verdwenen. Hij werkte thuis en bewaarde daar veel documenten van de Werkcommissie. Na zijn overlijden in 1972 stelt Moolenburgh vast dat zijn weduwe ‘alles wat haar niet interesseert’ heeft weggedaan.⁷

Uit het Archief Thys heb ik een selectie gemaakt van meer dan tienduizend documenten. Het archief in het Letterenhuis is een ‘actief’ archief: de documenten kunnen worden ingezien, gescand en gepubliceerd.

Het tweede deel van het IVN Archief bestaat uit documenten over de periode na 1976. Het was grotendeels samen met het Taalunie Archief opgeslagen in een depot in Kampen. Dit is een ‘passief’ archief, een gesloten opslagruimte, waar een onderzoeker niet kan werken.⁸ De verzending van het materiaal naar Den Haag, waar het kantoor van de IVN gevestigd is, was duur en het materiaal bleek verre van volledig te zijn. Het bestond uit dozen vol mappen en ordners, ongeordend en niet ontsloten materiaal. Niet alleen uit de periode na 1995 – e-mails namen de plaats in van brieven en ze werden vrijwel niet bewaard – bleek veel materiaal te ontbreken, maar ook uit de jaren 1976-1995. Teleurstellend is dat beide archieven weinig materiaal bevatten over de neerlandistiek in Indonesië, Suriname, de Verenigde Staten en Zuid-Afrika. Ook materiaal over de Zomercursussen ontbreekt grotendeels.

Dit betekent voor dit onderzoek dat ik allereerst geen chronologische geschiedenis heb kunnen schrijven. Ik heb een aantal beslissingen genomen: ik heb me grotendeels beperkt tot het materiaal uit het Archief Thys in het Letterenhuis en materiaal uit het tweede deel van het Archief IVN in Den Haag. In Antwerpen heb ik alles kunnen inzien, op het kantoor van de IVN in Den Haag door de privacywet niet. Dat geldt bijvoorbeeld voor de notulen van de IVN-bestuursvergaderingen uit de jaren na 2015. Verder heb ik veel interessante correspondentie gelezen die niet geschikt is voor publicatie. Een hoofdstuk

⁵ Moolenburgh aan Thys, 30 juli 1973, Archief Thys, Ordner 19, Letterenhuis Antwerpen.

⁶ Moolenburgh aan Thys, 4 december 1970, Archief Thys, Ordner 13, Letterenhuis Antwerpen.

⁷ Moolenburgh aan Thys, 27 september 1972 en 23 november 1972, Archief Thys, Ordner 17, Letterenhuis Antwerpen.

⁸ E-mail Tjits Roselaar aan Jaap Grave, 18 juli 2019. Met dank aan Marloes van Bergen, voormalig medewerker van de IVN, die zich herinnerde dat de Taalunie ‘ergens een extern archief heeft’, waar ook materiaal van de IVN is opgeslagen. Dat bleek uiteindelijk in Kampen te staan.